

KERTINĖ
PARAŠTĖ

Poetai ir Lietuva

Skaitytojas čia gal nustebs: „Kertinė paraštė“ maždaug Vasario 16 proga, bet ne apie politiką, ne apie istoriją ir galbūt visai ne apie šios dienos rūpesčius. Pasiaukinimas būtų toks. Poetai ir Lietuva sugretinti čia todėl, kad šiose šventinėse progose nebūtų vien tik šalto protinio svarstymo, kad nenuvertintume ir širdies balso, ne kartą taipgi lemiančio visos tautos gyvenimo būdą bei istorinį likimą. O mūsų poetų santykis su Lietuva, su tėviške, su gimtine ypačiai yra ryškus nuo pat lietuvių grožinės literatūros pradžios. Sunku net būtų įsivaizduoti Donelaitį, Baranauką, Maironį, Putną, Aistį, Miškinį ir Brazdžionį, žemininkus ir kitus tiek išėjusius, tiek tėvynėje be Lietuvos jų raštų puslapiuose. O kur dar partizanų ir tremtinių posmai ir širdį skeliančios jų dainos, kuriose Lietuva ir tėviškė yra tiesiog viskas.

Anie ryškiesiems mūsų poetai, galima sakyti, susižiedavę su Lietuva, ne mažiau negu kas kita lėmė kiekvieną mūsų tautos atgimimą. Be poetų vargu ar būtų laisvės vizijos pakerėti ir ryžsi viskam net pakartojamais atvejais. Ir poeto ištartas žodis ne kartą vis grįžo, tikdamas ir naujiems laikams, surišdamas praeitį su dabartimi. Čia bent pora tokių pavyzdžių, tinkančių visiems čia minėtiems aspektams. Štai Antano Miškinio (1905–1983) dar tarpukario nepriklausomybės metais parašytieji posmai, dedikuoti LIETUVAI

Siuntė mane anytelė
Žiemužės šeko, vasaružės sniego.
Liaudies daina

1.

Tave papuošt žadėjom
Kaip savo tikrą seserį.
Esi pačioj jaunystėj
Ir pačiame pavasary.

Šiandien dainuot norėtus
Pačiais gražiaisiais rimais.
Nuskeno mano mintys
Tavo naujos arimųs.

Taip staugė vėtra vakar
Po kalną ir pašlaitę,
Kad tu likai be Vilniaus,
Kad palikai našlaitę.

2.

Čia būna žalios vasaros,
O dar žalesnės rūtos.
Prisiminė man baudžiavos,
Prisiminė rekrutai.

Ir tie pilki artojai,
Kada nevalion varė juos;
Vargus jie ėjo keliais,
Kaip Vilniuje kalvarijas.

Ir daug dainų sudėjo
Ant gonkų balto klevo.
Paskui į Prūsų žemę
Jie knygų iškelio.

3.

Praėjo metų eisenos.
Tekėjo tykiai upės.
Paskui pakilo nuotaika, —
Pakilęs buvo ūpas.

Ir vieškeliai sudundo,
Beržai žemėlen sviro —
Žagres palikę dirvoj,
Karan išėjo vyrų.

Vieni laisvi sugrįžo,
Kitiems rankas pašovė,
Tretiems ant lygus lauko
Mediniai kryžiai stovi.

4.

Apie tave dūmodams,
Šiandien dainuot panūdau,
Skačiau iš drobių rašto —
Esi tu lėto būdo.

Kur mes tave nuvesim
Ir dovanų ką duosim?
Šiandien gilių mintys
Išimėtė veiduosi.

Kuriais žiedais papuošim
Tave kaip tikrą seserį?
Esi pačioj jaunystėj
Ir pačiame pavasary.

Eilėraštis poeto sukurtas ir dedikuotas Lietuvai prieš 60 metų. O tačiau ar neatrodo, kad poetas būtų žiūrėjęs ir į šiandieninį Lietuvos veidą, dar pačioje jaunystėje išvargtą tų pačių rūpesčių, to paties nuogąsčio ir vilties.

Antrasis temos iliustracinis eilėraštis tik trijų posmelių. Bet kokia jų apimtis! Geografinių, geodezinių, istorinių ir dabartį užgriebiančių įvaizdžių perkeltinės, prasmės eilėraštis aprėpia milžiniškas dimensijas — nuo ledynų periodo iki šios dienos. O toks yra Jono Aisčio (1904–1973) tripomis

NEMUNO LEGENDA

Ledynų, saulės ištirpdytų,
Vandens gausumo pilnumu
Tekėjo Nemunas į rytus
Tvindyti upių svetimų.

Ir tai ne pasaka, ne mitas:
Kadaise už laikų žaros

Alfonso Eidinto
„Aleksandras Stulginskis“

JONAS DAINAUSKAS

„Aleksandras Stulginskis, Lietuvos Prezidentas — Gulago kalnys“ yra antrąsį naujo Alfonso Eidinto veikalo Lietuvos naujosios istorijos tema. Savo dokumentine medžiaga tai didelis įnašas į Lietuvos bei lietuvių kovų dėl savo valstybinės nepriklausomybės išlaikymo istorijos dokumentavimą. Veikalas (425 mašinraščio puslapių) jau parengtas spaudai. Autorius — istorikas dr. Alfonsas Eidintas yra dabartinis Lietuvos ambasadorius Jungtinėms Amerikos Valstybėms Washington'e.

Alfonsas Eidintas gimė 1952 metais Vaiguvoje. Istoriją studijavo Vilniaus Pedagoginiame institute. Nuo 1973 iki 1987 metų jame dėstė Europos ir Amerikos šalių naujausių laikų istoriją. Nuo 1987 iki 1993 metų dirbo Lietuvos istorijos institute. 1985 metais stažavosi University of Wisconsin, Madison, kur baigė rinkti medžiagą istorijos daktaro disertacijai „Lietuvių emigracija į Šiaurės ir Pietų Amerikos šalis 1868–1940“. Disertaciją apgynė 1990 metais. Yra parašęs apie 40 mokslinių straipsnių emigracijos istorijos ir Lietuvos valstybės atkūrimo klausimais, išleidęs virš tūkstančių knygų, kurių tarpe: *Antanas Smetona: politinės biografijos bruožai* (Vilnius: Mintis, 1990), *Lietuvos Valstybės protokoliai 1917–1918* (Vilnius: Mokslo, 1991), *Slaptasis lietuvių diplomatas: Juozas Paršaitis-Gabrys* (Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1992), *Kazys Grinius* (Vilnius: Mintis, 1993).

„Aleksandras Stulginskis“ veikalo skyrių antrąsįs: Kraslago kalnys iš Lietuvos (1941–1942), Kai dar nebuvo NKVD (1885–1917), Lietuvos Tarybos narys (1917–1920), Krikščionių demokratų vadovas (1917–1918), Ministras trijose vyriausybėse (1918 gruodis — 1919 spalio), Steigiamojo Seimo pirmininkas (1920–

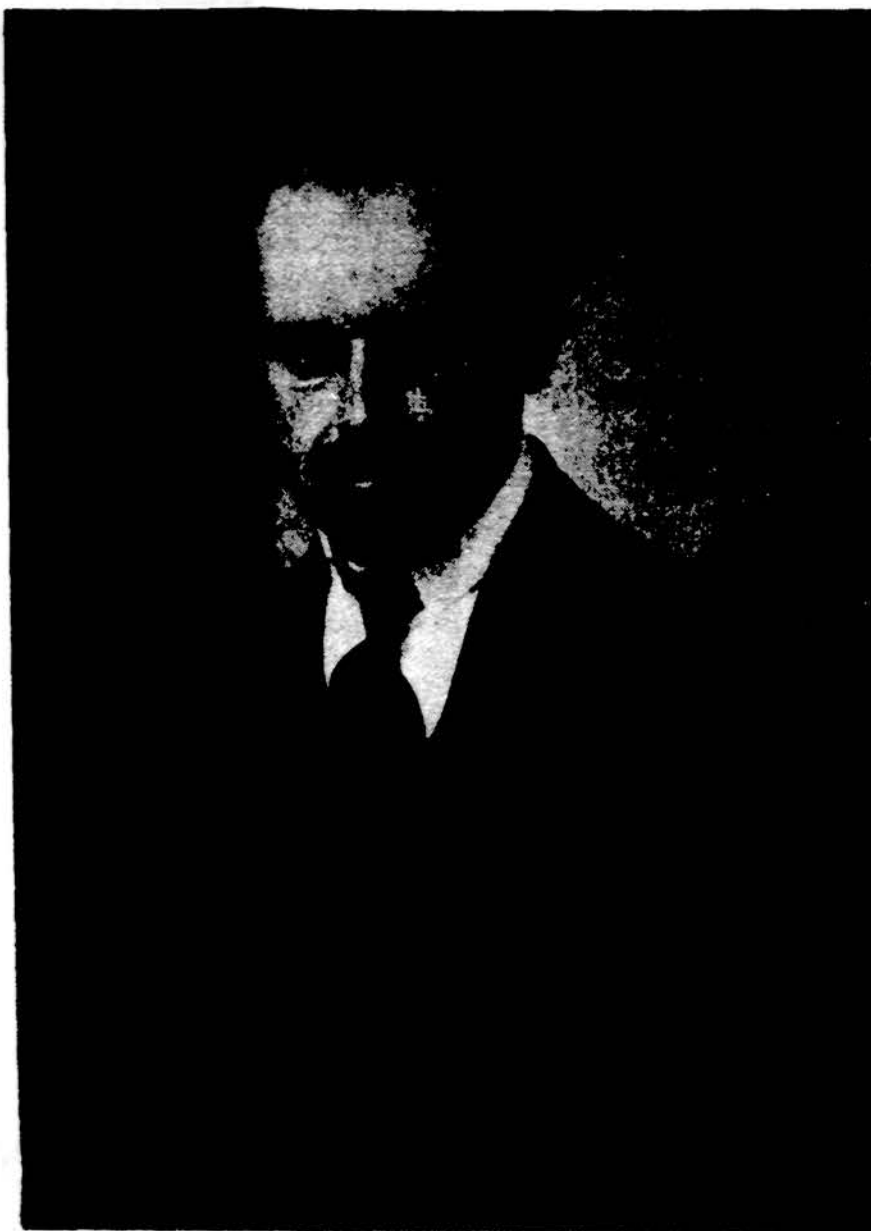
Tekėjo Nemunas į rytus,
Kaip nūn jis teka vakaruos.

Nekis srovės kryptis pakitus...
Dabar jau niekas netikės,
Kad vėlė Nemunas į rytus,
O ne į vakarus tekės!

Eilėraštis Aisčio parašytas 1953 metais. Tačiau jis kaip strėlė sminga ir į šiandieninius mūsų tautos rūpesčius bei būtinumus, savo eilutėse taip aiškiai ir pranašaiškai poeto kadaise aptartus.

Tai tik tokia šventiška užuomina mūsų poetų ryšio su Lietuva, o per ją ir su tavi, brangus poezijos bičiuli.

k. brd.

Aleksandras Stulginskis (1885–1969) — 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras, Steigiamojo Seimo pirmininkas, antrasis Lietuvos Respublikos prezidentas, Sibiro tremtinys.

1922), Klaipėdą prisijungiant (1923), Respublikos prezidentas (1922–1926), Opozicijoje kairiesiems ir tautininkams, Lietuvos Cincinatas (1927–1941), Sibiro lageryje (1941–1942), Kaitinamojo NKVD išvada (1942 balandis), Iš lagerio į kalinimą (1942–1954), Su sardoniška šypsena arba tremtinio dalia Lietuvos TSR (1956–1969).

Veikalo „Epilogė“ parašyta: „Ant buvusio Lietuvos prezidento Stulginskio kartu su visa savo tauta, Tėvyne, kurios patriotas jis buvo, stoiskiai sutiko visas 1940–1941 metų ir tolesnes nelaimės — sovietų klastingą okupaciją, areštus, išvežimą, lagerius ir kalinimą. Stebuklingai gyvas išlikęs Stalino ir Lenino sukurtojo socialinio pragaro gėlmės ir sugrįžęs į jau visai sovietizuotą Lietuvą, jis turėjo pergyventi pažeminimą tėvynėje, kėsti vargus registruojantis mieste, įsidarbinant, gaunant elgetiška pensiją, izoliaciją nuo visuomenės, sekimą į įtartinumą, draudimą išvykti gyventi pas dukterį... Jis išliko toks, koks tvirtas buvo ir laisvės metais, nepaisant pagundų, spaudimo, įkalbinėjimų, tardymų, lagerių. Gilus tikėjimas Dievu, kataliko ištvėrmė, žemaitiškas atkaklumas jo charakteryje buvo suformuoti laisvės ir šviesos viltimi ir tikėjimu ta viltimi, Lietuvos valstybės atgimimu...“

Veikalo dėstymas vyksta plotmėse: 1) NKVD prieš Aleksandrą Stulginskį vestų bylų duomenys, NKVD pareigūnų jam kelti klausimai, kaltinimai ir 2) Aleksandro Stulginskio biografinių bruožų, jo išeito gyvenimo kelio,

nanto Anciperovo klausimus, Stulginskis pasakoja: „Mūsų šeimoje gimė dvylika vaikų, užaugo šeši broliai ir keturios seserys... buvau jauniausias. Vaikystėje ganiau žąsis, vėliau kiaules, paaugęs — karves.“ Aleksandras su trejais metais vyresniu broliu Kaziu pradėjo mokytis skaityti iš įsigyto elementoriaus. Mokė sesuo Ona, o jai ištekęs — Barbora, daugiausia žiemą, kai seserys verpdavo. Tėvas atidavė Aleksandrą į Katinėnų pradžios mokyklą. Motinos ankstyva mirtis sugriovė Aleksandro viltį mokytis. Išvykusių į Ameriką uždarbiauti brolių Jono, Pranciškaus bei Povilo ir sesers Barboros kiek padedamas, Liepojos gimnazijoje baigė keturias klases ir įstojo į Kauno kunigų seminariją, kurią baigęs, drauge su Mykolu Vaitkum išvyksta į Innsbruck'ą, į tėvų jėzuitų vadovaujamą teologijos-filosofijos fakultetą. Apsisprendęs neiti į kunigus, grįžo į Lietuvą ir kurį laiką Kauno gimnazijoje dėstė lietuvių kalbą. 1910 metais išvyksta į Halle (Vokietijoje), į Žemės ūkio institutą, kurį baigė 1913 metais. Dumas atstovui Martynui Yčui padedant, Stulginskis 1913 metais buvo paskirtas Alytaus rajoniniu agronomu. Pirmajam pasauliniam karui prasidėjus, atsidūręs Vilniuje sako: „Ryžausi likti savame krašte ir iš jo niekad neišvykti“. Vilniuje veikė Lietuvių komitetas nuo karo nukentėjusiems šelpiti, kurio pirmininkas Martynas Yčas ir dalis komiteto narių, artėjant vokiečiams, pasitraukė į Rusiją. Vilniuje liko to Komiteto dalis su vicepirmininku Antanu Smetona. Šalpos darbų apimčiai vis didėjant ir tą komitetą buvo kooptuoti: Pranas Dovydas, Jokūbas Šernas ir Aleksandras Stulginskis. Stulginskis netrukus organizuoja pedagogų kursus Vilniuje liaudies mokytojų ruošti (vadovavo jiems iki 1919 metų). Komiteto vardu prie Rasų kapų išnuomavęs apie 20 ha žemės, jis įsteigia „daržų centrą“ ir augina daržoves lietuvių prieglaudų ir bendrabučių gyventojams, o daugeliui lietuvių duoda darbą tame „centre“.

1916 m. birželio 10 d. dr. Jonas Basanavičius, Mykolas Biržiška, Steponas Kairys, Petras Klimas, Antanas Smetona, Aleksandras Stulginskis ir kiti lietuvių vadovai, matydami daug žiauresnės vokiečių priespaudą, negu buvo tikėtasi, siunčia memorandumą vokiečių Rytų fronto vadui, kuriame išreiškia tikėjimą, kad Lietuva gali atgauti nepriklausomybę, kad ji nesutiks tapti jokios kitos valstybės provincija. Buvo aišku, jog „kaip Rusijos imperija

vykdė Lietuvoje rusifikaciją, taip Vokietijos imperija — germanizaciją“. Aleksandras Stulginskis aktyviai dalyvavo parengime „Didžiųjų Lietuvos vargų memorialo“, 1917 m. spalio 20 d. įteikto Vokietijos valstybės kanceliui. Paduodamas to memorialo visas tekstas (pp. 39–72). 1917 m. gruodžio 28 d. Aleksandras Stulginskis, Lietuvos Tarybos igaliotas, vyksta į Muenchen'ą kalbėtis su tuometiniu Popiežiaus nuncijumi Eugenio Pacelli dėl pagalbos Lietuvai ir kun. Jurgio Matulaičio paskyrimo Vilniaus vyskupu.

1942 metų pavasarį tos stovyklos NKVD pareigūnai sufabrikavo bylą, kurioje Aleksandras Stulginskis ir dar 17 kitų stovyklos kaliniių (jų tarpe Stasys Šilingas, Jokūbas Stanišauskis, Juozas Tonkūnas, Izidorius Tamošaitis, Jonas Aukštuolis) buvo pakalinti antisovietinės organizacijos sukūrimu lageryje, siekiant išsilaivinti ir grįžti į Lietuvą. Esą tai „organizacijai“ vadovavęs Stulginskis, užtat jis buvo uždarytas į kalinimą. Po Stalino mirties toji „byla“ buvo panaikinta, nes tiems visiems „kaltinimams“ nebuvo rasta jokių konkrečių „duomenų“. Toje „byloje“ NKVD jaunesnysis leitenantas Anciperovas pareiškė Stulginskiui: „...buvote buržuazinės Lietuvos Tarybos narys, tos Tarybos, kuri stengėsi atplėsti Pribaltiką nuo Rusijos ir užrašė ją Vokietijai“. Neabejojama, kad milžiniško NKVD aparato mažas sraigtelis buvo atsidėjęs bet kokių (caristinės Rusijos) pretenzijų į Lietuvos žemes. Kitaip tariant, tas mažas sovietinio genocido aparato sraigtelis patvirtino, kad 1940 m. birželio 15 d. įvykdyta Nepriklausomos Lietuvos Respublikos okupacija Sovietų Sąjungai buvo vien senų, Rusijai „priklausančių“ žemių grąžinimas, „normalus“ Rusijos seno imperializmo pasireiškinys.

1917 m. rugsėjo 21 d. Lietuvių Konferencijoj Vilniuje Aleksandras Stulginskis, pagal gautų balsų skaičių, buvo į Lietuvos Tarybą išrinktas devintuoju. Sunkiausias darbas buvo 1917 m. gruodžio 11 d. paruošimas Lietuvos

(Nukelta į 2 psl.)

1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai Petras Klimas ir Aleksandras Stulginskis 1967 metais Lietuvoje.

Šiame numeryje:

Poetai ir Lietuva • Aleksandras Stulginskis — Vasario 16 dienos akto signataras, Lietuvos prezidentas, Sibiro tremtinys • Vasario 16-osios „Dailė '94“ • Donaldas Kajokas eilėraščiai • A. A. Marija Gimbutienė • Naujos knygos

Alfonsas Eidintas

KRASLAGO KALINYS IŠ LIETUVOS

Ištrauka iš monografijos „Aleksandras Stulginskis.
Lietuvos prezidentas — Gulago kalinys“ rankraščio

SSRS. Krasnojarsko krašto lagerių sistema.
Kraslagas.

Kansko miesto kalėjimas.
1942 metų sausio 13-oji.

Liesą, pliką skusta galva seną sargybą
įveda, kai siaurose langose pranyksta šešėliai.
„Naktis“, — suvokia kalinys. Jis pasidina-
mas priešais tamsią figūrą, prie stalinės lempos
siaurai apšviesto stalo. Tardytojo veido ryškiai
nematyti.

— Susipažinsime, — pasako staiga tamsi fi-
gūra. — Valstybės saugumo jaunesnysis leitenan-
tas, NKVD vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
Anciperovas.

Kalinys žiūri į ploną segtuvą ir nieko neat-
sako. „Išbadėjęs — prates prie gero gyvenimo,
— gaizai galvoje šmesteli Anciperovui. —
Prezidentas...“

Jis atsiverčia švarius tardymo protokolui
skirtus lapus ir imasi plunksnos.

— Pavardė?
— Stulginskis, — įsitempia kalinys, supratęs,
jog tardymas po sausio 2 dieną įvykusio arešto
lageryje prasidėjo.

— Vardas?
— Aleksandras.
— Tevo vardas?
— Domininkas.
— Kur ir kada gimėte?
— 1885 m. vasario 26 dieną Kutalių kaime,
netoli Kaltinėnų, Lietuvoje.

— Socialinė kilmė?
— Iš valstiečių.
— Tačiau buvute dvarininkas! — nejuokomis
išsprūsta tardytojui, jau nuo pirmųjų sakinių
ieskančiam kalinio išvaizdoje, trumpuose at-
sakymuose melo, klastos ir apgaulės.

— Žemę įsigijau už savo pinigų. Esu, tiks-
liau buvau, ūkininku.
— Specialybė?
— Agronomas.

— Kada areštuotas?
— 1941 m. birželio 14 d.
— Šeimyninė padėtis?
— Vėdės. Areštuotas kartu su žmona, tačiau
nuo jos kelyje į Sibirą atskirtas pagal jūsų
papročius. Kur dabar žmona — nežinau...

— Vaikai?
— Duktė Aldona. Ji gyveno atskirai, mokėsi
Kaune. Dabartinė jos gyvenimo vieta man
nežinoma.

— Už ką suimtas?
Kalinys įsitempia. Šį klausimą jis nešiojasi
jau senokai, nuo 1941 m. birželio 14 d., tačiau
jeigu būti visiškai tiksliai — ar sovietai jį
areštuos — toks klausimas jį kamavo jau seniau,
kai tik Raudonoji armija okupavo Lietuvą.

Taip, jis gyveno provincijoje, savo namuose
Jokūbave, Kretingos apskrityje, tačiau įgąsdinti
žmonės, nepriklausomos Lietuvos valstybės pi-
liečiai, atsargumo dėlei traukėsi iš Kauno į
ramesnę kaimą, užsukdavo ir į Jokūbavą, atneš-
dami nedžiuginančias žinias.

Nuo pirmųjų raudonojo tvano dienų 1940 m.
vasarą pasklido gandai apie sovietų vykdomus
areštus. Atsitiktinai pirmuoju sovietų suimtu
politik tapo Augustinas Voldemaras (gimęs
1883 m. balandžio 16 d. Dysnoje, Ignalinos ra-
jonas, 1909 m. baigęs Peterburgo universitete
istorijos studijas, buvo jo docentas, 1914 m.
stažavosi Italijoje, 1915 m. — Švedijoje,

1917-1918 m. profesoriavo Permėje). Voldemar-
as — pirmasis Lietuvos Laikinosios vyriausybės
ministras pirmininkas, o 1918-1920 m. —
užsienio reikalų ministras, 1926-1929 m. vėl
ministras pirmininkas ir užsienio reikalų minis-
tras, tautininkas, nesutapęs su A. Smetona ir
surengęs prieš jį pučus, teistas ir išsiųstas į
Paryžių 1940 m. birželio 19 d. netikėtai sugrįžo
į Lietuvą. NKVD surastas ir išvežtas į Ordžo-
nikidzę. 1942 m. areštuotas ir atvežtas į
Butyrkų kalėjimą, kur ir mirė gruodžio 16 d.

1940 m. birželio 18 d. suimtas 1935-1938 m.
buvus vadaus reikalų ministru Julius Čaplikas
(1941 m. liepos 9 d. sušaudytas nežinia kur,
tikriausia Maskvoje, po sunkių tardymų).

Dar 1940 m. birželio 15 d. SSRS ultimatumu
Lietuvai buvo paminėti du svarbūs Lietuvos
pareigūnai, neva kalti dėl sovietų karių grobi-
mų — vadaus reikalų ministras Kazys Skučas ir
saugumo departamento direktorius Augustinas
Povilaitis. Juos suėmė dar Lietuvos valdžia, tuo
manydama išvengti didesnio sovietų spaudimo.

Tačiau 1940 m. rugsejo 23 d. K. Skučą ir A.
Povilaitį suėmė SSRS NKVD. Abu sušaudyti
1941 m. liepos 9 d. Maskvoje. Su jais išvežtas
ir sušaudytas Lietuvos kariuomenės štabo 2-ojo
(informacijų) skyriaus viršininkas gen. štabo
pul. K. Dulksnys, pulk. P. Kirlys. Nuo birželio
25 iki rugpjūčio 5 d. buvo suimti 84 lietuvių
karininkai. Sovietų represijos nemažėjo, areštai
tesėsi, žmonės atleidinėjami iš darbo, dingdavo
naktimis.

Eliminavus ar atleidus, areštavus vadaus ir
krašto apsaugos vadovybę, Lietuvos kariuomenė
palaipsniui sulikviduota.

Sovietų atstovų sudarytoji marionetinė
Lietuvos „liaudies vyriausybė“ paklusniai
vykdė kiekvieną Maskvos nurodymą, ne tik
įjungdama Lietuvos SSR į SSRS sudėtį, tačiau
NKVD priemonėmis sovietizavusi kraštą. Nuo
birželio 24 d. ji klusniai atleidinėjo iš pareigų
vadovaujančius karininkus, apskrįčius viršini-
kus, burmistrus, policijos valdininkus, teisėjus,

1917-1918 m. profesoriavo Permėje). Voldemar-
as — pirmasis Lietuvos Laikinosios vyriausybės
ministras pirmininkas, o 1918-1920 m. —
užsienio reikalų ministras, 1926-1929 m. vėl
ministras pirmininkas ir užsienio reikalų minis-
tras, tautininkas, nesutapęs su A. Smetona ir
surengęs prieš jį pučus, teistas ir išsiųstas į
Paryžių 1940 m. birželio 19 d. netikėtai sugrįžo
į Lietuvą. NKVD surastas ir išvežtas į Ordžo-
nikidzę. 1942 m. areštuotas ir atvežtas į
Butyrkų kalėjimą, kur ir mirė gruodžio 16 d.

1940 m. birželio 18 d. suimtas 1935-1938 m.
buvus vadaus reikalų ministru Julius Čaplikas
(1941 m. liepos 9 d. sušaudytas nežinia kur,
tikriausia Maskvoje, po sunkių tardymų).

Dar 1940 m. birželio 15 d. SSRS ultimatumu
Lietuvai buvo paminėti du svarbūs Lietuvos
pareigūnai, neva kalti dėl sovietų karių grobi-
mų — vadaus reikalų ministras Kazys Skučas ir
saugumo departamento direktorius Augustinas
Povilaitis. Juos suėmė dar Lietuvos valdžia, tuo
manydama išvengti didesnio sovietų spaudimo.

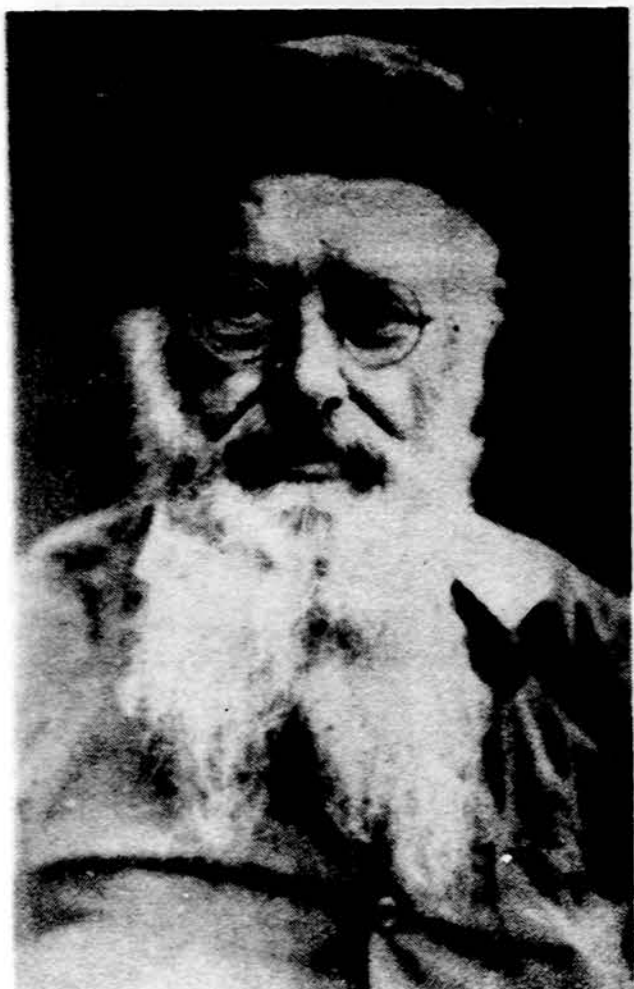
Tačiau 1940 m. rugsejo 23 d. K. Skučą ir A.
Povilaitį suėmė SSRS NKVD. Abu sušaudyti
1941 m. liepos 9 d. Maskvoje. Su jais išvežtas
ir sušaudytas Lietuvos kariuomenės štabo 2-ojo
(informacijų) skyriaus viršininkas gen. štabo
pul. K. Dulksnys, pulk. P. Kirlys. Nuo birželio
25 iki rugpjūčio 5 d. buvo suimti 84 lietuvių
karininkai. Sovietų represijos nemažėjo, areštai
tesėsi, žmonės atleidinėjami iš darbo, dingdavo
naktimis.

Eliminavus ar atleidus, areštavus vadaus ir
krašto apsaugos vadovybę, Lietuvos kariuomenė
palaipsniui sulikviduota.

Sovietų atstovų sudarytoji marionetinė
Lietuvos „liaudies vyriausybė“ paklusniai
vykdė kiekvieną Maskvos nurodymą, ne tik
įjungdama Lietuvos SSR į SSRS sudėtį, tačiau
NKVD priemonėmis sovietizavusi kraštą. Nuo
birželio 24 d. ji klusniai atleidinėjo iš pareigų
vadovaujančius karininkus, apskrįčius viršini-
kus, burmistrus, policijos valdininkus, teisėjus,

1917-1918 m. profesoriavo Permėje). Voldemar-
as — pirmasis Lietuvos Laikinosios vyriausybės
ministras pirmininkas, o 1918-1920 m. —
užsienio reikalų ministras, 1926-1929 m. vėl
ministras pirmininkas ir užsienio reikalų minis-
tras, tautininkas, nesutapęs su A. Smetona ir
surengęs prieš jį pučus, teistas ir išsiųstas į
Paryžių 1940 m. birželio 19 d. netikėtai sugrįžo
į Lietuvą. NKVD surastas ir išvežtas į Ordžo-
nikidzę. 1942 m. areštuotas ir atvežtas į
Butyrkų kalėjimą, kur ir mirė gruodžio 16 d.

1940 m. birželio 18 d. suimtas 1935-1938 m.
buvus vadaus reikalų ministru Julius Čaplikas
(1941 m. liepos 9 d. sušaudytas nežinia kur,
tikriausia Maskvoje, po sunkių tardymų).

Aleksandras Stulginskis Sibire 1951 metais.

1917-1918 m. profesoriavo Permėje). Voldemar-
as — pirmasis Lietuvos Laikinosios vyriausybės
ministras pirmininkas, o 1918-1920 m. —
užsienio reikalų ministras, 1926-1929 m. vėl
ministras pirmininkas ir užsienio reikalų minis-
tras, tautininkas, nesutapęs su A. Smetona ir
surengęs prieš jį pučus, teistas ir išsiųstas į
Paryžių 1940 m. birželio 19 d. netikėtai sugrįžo
į Lietuvą. NKVD surastas ir išvežtas į Ordžo-
nikidzę. 1942 m. areštuotas ir atvežtas į
Butyrkų kalėjimą, kur ir mirė gruodžio 16 d.

1940 m. birželio 18 d. suimtas 1935-1938 m.
buvus vadaus reikalų ministru Julius Čaplikas
(1941 m. liepos 9 d. sušaudytas nežinia kur,
tikriausia Maskvoje, po sunkių tardymų).

Dar 1940 m. birželio 15 d. SSRS ultimatumu
Lietuvai buvo paminėti du svarbūs Lietuvos
pareigūnai, neva kalti dėl sovietų karių grobi-
mų — vadaus reikalų ministras Kazys Skučas ir
saugumo departamento direktorius Augustinas
Povilaitis. Juos suėmė dar Lietuvos valdžia, tuo
manydama išvengti didesnio sovietų spaudimo.

Tačiau 1940 m. rugsejo 23 d. K. Skučą ir A.
Povilaitį suėmė SSRS NKVD. Abu sušaudyti
1941 m. liepos 9 d. Maskvoje. Su jais išvežtas
ir sušaudytas Lietuvos kariuomenės štabo 2-ojo
(informacijų) skyriaus viršininkas gen. štabo
pul. K. Dulksnys, pulk. P. Kirlys. Nuo birželio
25 iki rugpjūčio 5 d. buvo suimti 84 lietuvių
karininkai. Sovietų represijos nemažėjo, areštai
tesėsi, žmonės atleidinėjami iš darbo, dingdavo
naktimis.

Eliminavus ar atleidus, areštavus vadaus ir
krašto apsaugos vadovybę, Lietuvos kariuomenė
palaipsniui sulikviduota.

Sovietų atstovų sudarytoji marionetinė
Lietuvos „liaudies vyriausybė“ paklusniai
vykdė kiekvieną Maskvos nurodymą, ne tik
įjungdama Lietuvos SSR į SSRS sudėtį, tačiau
NKVD priemonėmis sovietizavusi kraštą. Nuo
birželio 24 d. ji klusniai atleidinėjo iš pareigų
vadovaujančius karininkus, apskrįčius viršini-
kus, burmistrus, policijos valdininkus, teisėjus,

1917-1918 m. profesoriavo Permėje). Voldemar-
as — pirmasis Lietuvos Laikinosios vyriausybės
ministras pirmininkas, o 1918-1920 m. —
užsienio reikalų ministras, 1926-1929 m. vėl
ministras pirmininkas ir užsienio reikalų minis-
tras, tautininkas, nesutapęs su A. Smetona ir
surengęs prieš jį pučus, teistas ir išsiųstas į
Paryžių 1940 m. birželio 19 d. netikėtai sugrįžo
į Lietuvą. NKVD surastas ir išvežtas į Ordžo-
nikidzę. 1942 m. areštuotas ir atvežtas į
Butyrkų kalėjimą, kur ir mirė gruodžio 16 d.

1940 m. birželio 18 d. suimtas 1935-1938 m.
buvus vadaus reikalų ministru Julius Čaplikas
(1941 m. liepos 9 d. sušaudytas nežinia kur,
tikriausia Maskvoje, po sunkių tardymų).

Dar 1940 m. birželio 15 d. SSRS ultimatumu
Lietuvai buvo paminėti du svarbūs Lietuvos
pareigūnai, neva kalti dėl sovietų karių grobi-
mų — vadaus reikalų ministras Kazys Skučas ir
saugumo departamento direktorius Augustinas
Povilaitis. Juos suėmė dar Lietuvos valdžia, tuo
manydama išvengti didesnio sovietų spaudimo.

Tačiau 1940 m. rugsejo 23 d. K. Skučą ir A.
Povilaitį suėmė SSRS NKVD. Abu sušaudyti
1941 m. liepos 9 d. Maskvoje. Su jais išvežtas
ir sušaudytas Lietuvos kariuomenės štabo 2-ojo
(informacijų) skyriaus viršininkas gen. štabo
pul. K. Dulksnys, pulk. P. Kirlys. Nuo birželio
25 iki rugpjūčio 5 d. buvo suimti 84 lietuvių
karininkai. Sovietų represijos nemažėjo, areštai
tesėsi, žmonės atleidinėjami iš darbo, dingdavo
naktimis.

Eliminavus ar atleidus, areštavus vadaus ir
krašto apsaugos vadovybę, Lietuvos kariuomenė
palaipsniui sulikviduota.

Sovietų atstovų sudarytoji marionetinė
Lietuvos „liaudies vyriausybė“ paklusniai
vykdė kiekvieną Maskvos nurodymą, ne tik
įjungdama Lietuvos SSR į SSRS sudėtį, tačiau
NKVD priemonėmis sovietizavusi kraštą. Nuo
birželio 24 d. ji klusniai atleidinėjo iš pareigų
vadovaujančius karininkus, apskrįčius viršini-
kus, burmistrus, policijos valdininkus, teisėjus,

1917-1918 m. profesoriavo Permėje). Voldemar-
as — pirmasis Lietuvos Laikinosios vyriausybės
ministras pirmininkas, o 1918-1920 m. —
užsienio reikalų ministras, 1926-1929 m. vėl
ministras pirmininkas ir užsienio reikalų minis-
tras, tautininkas, nesutapęs su A. Smetona ir
surengęs prieš jį pučus, teistas ir išsiųstas į
Paryžių 1940 m. birželio 19 d. netikėtai sugrįžo
į Lietuvą. NKVD surastas ir išvežtas į Ordžo-
nikidzę. 1942 m. areštuotas ir atvežtas į
Butyrkų kalėjimą, kur ir mirė gruodžio 16 d.

1940 m. birželio 18 d. suimtas 1935-1938 m.
buvus vadaus reikalų ministru Julius Čaplikas
(1941 m. liepos 9 d. sušaudytas nežinia kur,
tikriausia Maskvoje, po sunkių tardymų).

Dar 1940 m. birželio 15 d. SSRS ultimatumu
Lietuvai buvo paminėti du svarbūs Lietuvos
pareigūnai, neva kalti dėl sovietų karių grobi-
mų — vadaus reikalų ministras Kazys Skučas ir
saugumo departamento direktorius Augustinas
Povilaitis. Juos suėmė dar Lietuvos valdžia, tuo
manydama išvengti didesnio sovietų spaudimo.

Tačiau 1940 m. rugsejo 23 d. K. Skučą ir A.
Povilaitį suėmė SSRS NKVD. Abu sušaudyti
1941 m. liepos 9 d. Maskvoje. Su jais išvežtas
ir sušaudytas Lietuvos kariuomenės štabo 2-ojo
(informacijų) skyriaus viršininkas gen. štabo
pul. K. Dulksnys, pulk. P. Kirlys. Nuo birželio
25 iki rugpjūčio 5 d. buvo suimti 84 lietuvių
karininkai. Sovietų represijos nemažėjo, areštai
tesėsi, žmonės atleidinėjami iš darbo, dingdavo
naktimis.

Eliminavus ar atleidus, areštavus vadaus ir
krašto apsaugos vadovybę, Lietuvos kariuomenė
palaipsniui sulikviduota.

Sovietų atstovų sudarytoji marionetinė
Lietuvos „liaudies vyriausybė“ paklusniai
vykdė kiekvieną Maskvos nurodymą, ne tik
įjungdama Lietuvos SSR į SSRS sudėtį, tačiau
NKVD priemonėmis sovietizavusi kraštą. Nuo
birželio 24 d. ji klusniai atleidinėjo iš pareigų
vadovaujančius karininkus, apskrįčius viršini-
kus, burmistrus, policijos valdininkus, teisėjus,

1917-1918 m. profesoriavo Permėje). Voldemar-
as — pirmasis Lietuvos Laikinosios vyriausybės
ministras pirmininkas, o 1918-1920 m. —
užsienio reikalų ministras, 1926-1929 m. vėl
ministras pirmininkas ir užsienio reikalų minis-
tras, tautininkas, nesutapęs su A. Smetona ir
surengęs prieš jį pučus, teistas ir išsiųstas į
Paryžių 1940 m. birželio 19 d. netikėtai sugrįžo
į Lietuvą. NKVD surastas ir išvežtas į Ordžo-
nikidzę. 1942 m. areštuotas ir atvežtas į
Butyrkų kalėjimą, kur ir mirė gruodžio 16 d.

Alfonso Eidinto „Aleksandras Stulginskis“

(Atkelta iš 1 psl.)

Tarybos pareiškimo dėl Lietuvos
nepriklausomybės paskelbimo,
kur lietuvių interesai kirtosi su
Vokietijos planais. Vokietija to
nutarimo ir nepaskelbė.

1918 m. vasario 16 d., nepai-
sant ankstyvesnių nesutarimų,
visi Lietuvos Tarybos nariai
pasirašė Nepriklausomybės aktą,
deklaravusį Lietuvos nepriklau-
somybę nuo „visų valstybinių
ryšių, kurie yra buvę su kitomis
tautomis“. To akto signataras
Aleksandras Stulginskis tolimės-
nėje kovoje su Oberost'u būdingu
jam atkaklumu kietai laikosi Va-
sario 16 dienos formulės: Lietuva
negali būti surišta su bet kokia
kita valstybe ar tauta.

1918 m. kovo 21 d. Lietuvos Ta-
ryba pavedė Stulginskiui sudary-
ti belaisvių ir pabėgėlių grąžini-
mo komisiją. Derybose su vokie-
čiais jam pavyko grįžtantiems
lietuviams karantino laiką su-
trumpinti iki aštuonių dienų. Tuo
tarpu vokiečiai grįžtančius ver-
bavo darbams į Vokietiją, o bol-
ševikai trukdė grįžimą. Jo vado-
vaujama komisija visuose karantin-
uose turėjo savo įgaliotinius.
Greta to darbo Stulginskis įsijun-
gė į Lietuvos mažumų reikalus
Lietuvoje.

Pirmojo Lietuvos ministrų ka-
bineto pirmininkui Augustinui
Voldemarui 1918 m. lapkričio
14 d. paskelbus savo darbų dekla-
raciją, Stulginskis ją gerokai
sukritikavo, nes darbininkų ir
mažumų vargai ypačiai pa-
didejo.

1919 m. gruodžio 26 d. naujo
ministrų kabineto posėdyje Alek-
sandro Stulginskis konstatavo,
jog dalis ministrų nemato lenkų
pavojaus. Kariuomenės organiza-
vimo klausimu jisai kietai siūlė
mobilizacijos kelią. Tolimesnia-
me ministrų kabinete tapo Žemės
ūkio ir valstybės turtų ministru.

Jis suprato, kad valstiečių be-
žemės išdalinimo nepatruks ir
savo puse, gi Lietuvos dvarų
likimas nulems ir Lietuvos liki-
mą. Dvarus reikia išparceliuoti,
nes dvarininkai daugiausia yra

lenkininkai, tebesidairantieji į
Lenkiją ir ją remiantieji. Kariš-
kus būtina aprūpinti žeme. Stul-
ginskiui esant Steigiamojo Seimo
pirmininku, 1920 m. liepos 12 d.
buvo pasirašyta taikos sutartis su
RSFSR. Steigiamojo Seimo perio-
dą pats Stulginskis įvertino kaip
kūrybiškiausią, našiausią Lietu-
vos valstybės atstatymo laikotar-
pi. Tuo laikotarpiu lietuvių tauta
sugebėjo iškilti aukščiau partijų
ir asmeniškų sumetimų: žemės
reforma, Konstitucija, Univer-
sitetas, savas pinigai, tikroji
sostinė — Vilnius. Aleksandrui
Stulginskiui esant Lietuvos Res-
publikos prezidentu, Klaipėdos
kraštas prisijungė prie Lietuvos,
kuri pagaliau gavo jūros uostą.

Aleksandras Stulginskis visą
gyvenimą buvo kuklus. 1925
metais Palangoje kun. Mykolui
Vaitkui jisai pasakė: „... Smetona
iškilo per savo gabumus. O mane
į aukštą sostą pasodino palankios
aplinkybės: mūsų katalikų vadai
tuo tarpu neturėjo nieko tinka-
mesnio, tad išrinko mane“.

1926 m. lapkričio 5 d. Seime
svarstant ratifikavimą (1926 m.
lapkričio 28 d. Maskvoje pasira-
šytos) Nepuolimo sutarties,
Stulginskis pasisakė prieš tos
sutarties ratifikavimą, nes:
„... mūsų nepriklausomybė iš
sovietų yra išgauta mūsų narsuo-
lių kruvinomis kovomis, o ne ju
gerąja malone, be to, ta sutartis
(t.y. 1920 m. liepos 12 d.) nėra
vykdoma, nes sovietai negrąžina
išgautų ir Rusiją turtų, Lietuvos
Metrikos, neduoda žadėtojo 100
tūkstančių ha miško. Svar-
biausia, kad negrąžina mums
kelių dešimčių milijonų rublių,
Lietuvos piliečių indelių, buvusių
prieš karą Rusijos bankuose...“.

Kraslago 7-o punkto stovykloje
sąlygos buvusios labai sunkios.
Per porą metų dauguma lietuvių
išmirė. Iš stovykloje laikomų
2,500 lietuvių beliko tik 400. Iš
Stulginskiui NKVD fabrikuotos
bylos 10 kitų „kaltinamųjų“ mirė
(ju tarpe, pavyzdžiui, Jokūbas
Stanišauskis 1943 m. balandžio
14 d. mirė badu). Toji Stulgins-
kiui NKVD subabrikuota byla

deportuotas į Tambovą. Ten, karui prasidėjus,
1941 m. birželio 22 d. vakarą vėl suimtas. Kalin-
tas 13 metų, vienutėse — 11 metų Tambovo,
Saratovo, Maskvos, Kirovo, Gorkio, Ivanovo,
Vladimiro kalėjimuose.

NKVD tinklas netrukus apgaubė visas
Lietuvos apskritis. Prasidėjo kruopštus žinių
rinkimas apie visus, kuriuos buvo galima
pastebėti ar net įtarti esant antisovietiskai
nusiteikusiems. Į priešsovietinį elementą kone
automatiškai pateko visos nebolševikinės lietu-
vių politinės grupės ir jų šalininkai.

Pirmųjų masinių suėmimų 1940 m. liepos
11-12 d. naktį apie 2000 svarbių Lietuvos
žmonių buvo sukišti į kalėjimus, o vėliau
išstremti į Rusiją ar Sibirą.

1940 m. liepos 7 d. komunistas, dabar jau
saugumo departamento direktorius A. Sniečkus
pasirašė NKVD paruoštą įsakymą suimti akty-
vius Lietuvos politinius lyderius ir aktyvius
valdininkus, tautininkus, liaudininkus, krikščio-
nių demokratų, jaunlietuvių, socialdemokratų,
Šaulių sąjungos narius, buvusius Lietuvos
vyriausybės narius, spaudos veikėjus. Sniečkus
suderdytos komunistų-enkavedistų grupės turėjo
sudaryti represuotųjų politinių veikėjų sąrašus.
Lietuvos krikščionių demokratų „žinias“ turėjo
sudaryti „operatyvinių darbininkų“ grupė,
vadovaujama komunistės Juditos Komodaitės.

Pirmomis deportacijų aukomis tapo buvęs
ministras pirmininkas Antanas Merkys ir
užsienio reikalų ministras Juozas Urbšys, dėl
kurių deportacijos į SSRS ryšus pasirašė Lietu-
vos SSR vadai Justas Paleckis ir Metislovas
Gedvilas.

Lietuvos Užsienio reikalų ministras 1938-
1940 m. Juozas Urbšys, gimęs 1896 m. vasario
29 d. Šetenuose, Kėdainių apskrityje. 1914 m.
baigęs Panevėžio realinę mokyklą, 1915-1916 m.
dirbo Maskvoje, lietuvių šalpos draugijoje,
mobilizuotas į Rusijos kariuomenę, 1917 m.
baigė Čiugujevo karo mokyklą (Charkovo sritis),
1918 m. rudenį grįžo į Lietuvą ir įstojo į Lietuvos
kariuomenę, tarnavo Panevėžio batalijone, 4
pėstin. pulke, vėliau Generaliniame štabe.

1922 m. J. Urbšys perėjo dirbti į Užsienio
reikalų ministeriją, netrukus paskirtas dirbti
Berlyne, 1927 m. — Paryžiuje Lietuvos atstovy-
bėse, nuo 1933 m. nepaprastas pasiuntinys ir
įgaliotas ministras Latvijoje.

1934 m. J. Urbšys perkeltas į centrą ir
paskirtas politikos departamento direktoriumi,
URM generaliniu sekretoriumi. Nuo 1938 m.
gruodžio 5 d. iki 1940 m. birželio 19 d. ėjo
užsienio reikalų ministro pareigas, grūmėsi su
J. Ribbentropu ir V. Molotovu.

1940 m. liepos 17 d. su žmona suimtas
NKVD, dalyvaujant A. Gudaičiui-Guzevičiui ir

lenkininkai, tebesidairantieji į
Lenkiją ir ją remiantieji. Kariš-
kus būtina aprūpinti žeme. Stul-
ginskiui esant Steigiamojo Seimo
pirmininku, 1920 m. liepos 12 d.
buvo pasirašyta taikos sutartis su
RSFSR. Steigiamojo Seimo perio-
dą pats Stulginskis įvertino kaip
kūrybiškiausią, našiausią Lietu-
vos valstybės atstatymo laikotar-
pi. Tuo laikotarpiu lietuvių tauta
sugebėjo iškilti aukščiau partijų
ir asmeniškų sumetimų: žemės
reforma, Konstitucija, Univer-
sitetas, savas pinigai, tikroji
sostinė — Vilnius. Aleksandrui
Stulginskiui esant Lietuvos Res-
publikos prezidentu, Klaipėdos
kraštas prisijungė prie Lietuvos,
kuri pagaliau gavo jūros uostą.

Aleksandras Stulginskis visą
gyvenimą buvo kuklus. 1925
metais Palangoje kun. Mykolui
Vaitkui jisai pasakė: „... Smetona
iškilo per savo gabumus. O mane
į aukštą sostą pasodino palankios
aplinkybės: mūsų katalikų vadai
tuo tarpu neturėjo nieko tinka-
mesnio, tad išrinko mane“.

1926 m. lapkričio 5 d. Seime
svarstant ratifikavimą (1926 m.
lapkričio 28 d. Maskvoje pasira-
šytos) Nepuolimo sutarties,
Stulginskis pasisakė prieš tos
sutarties ratifikavimą, nes:
„... mūsų nepriklausomybė iš
sovietų yra išgauta mūsų narsuo-
lių kruvinomis kovomis, o ne ju
gerąja malone, be to, ta sutartis
(t.y. 1920 m. liepos 12 d.) nėra
vykdoma, nes sovietai negrąžina
išgautų ir Rusiją turtų, Lietuvos
Metrikos, neduoda žadėtojo 100
tūkstančių ha miško. Svar-
biausia, kad negrąžina mums
kelių dešimčių milijonų rublių,
Lietuvos piliečių indelių, buvusių
prieš karą Rusijos bankuose...“.

Kraslago 7-o punkto stovykloje
sąlygos buvusios labai sunkios.
Per porą metų dauguma lietuvių
išmirė. Iš stovykloje laikom

Meno paroda apie meilę

ALGIMANTAS KEZYS

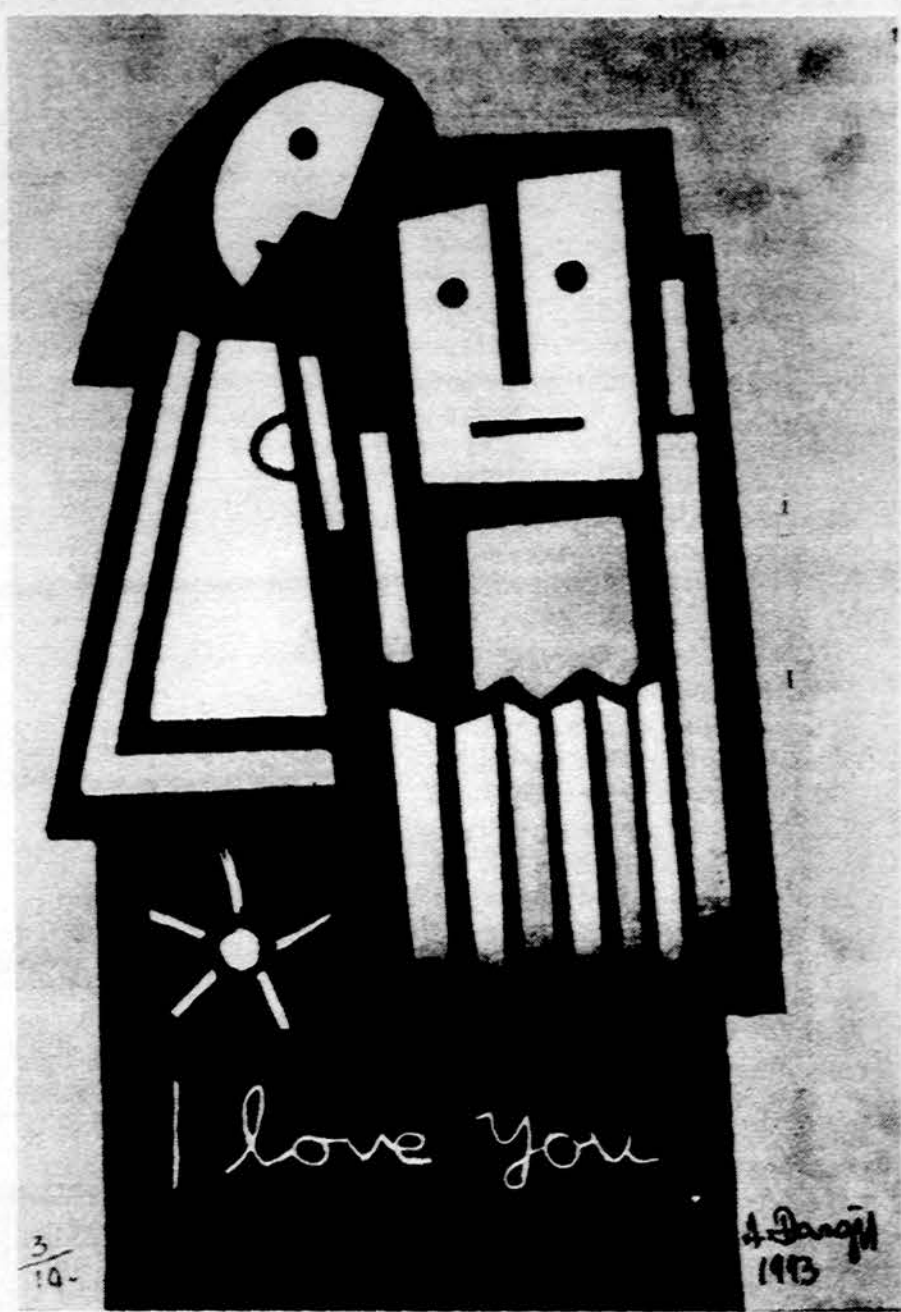
Kasmetinė Vasario 16-osios paroda „Dailė '94“ vyksta Čiurlionio galerijoje, Čikagoje, vasario 11-20 d. Paroda yra sužietinė, jos tema – Meilė. Meilė šioje parodoje yra įvairiaspalvė, kaip ir pačiame gyvenime.

Meilė, sakoma, turi du polius, bet susideda iš trijų elementų. Tas trečiasis elementas yra ryšys, jungiantis abu polius į vieną.

Anot kai kurių filosofų (ypač Martin Buber), viskas pasaulyje turi kokį nors ryšį su kuo nors kitu; niekas neegzistuoja pats sau vienas; vienišo daikto pasaulyje iš viso nėra; yra tik ryšiai, arba reliacijos; šie yra netgi tikrovės esmė, neturintis ryšio su kitu, neišsivaduoja: tokio iš viso nėra.

Ryšiai tarp žmonių turi etinį atspalvį ir yra dvejopi: atstumiantys arba jungiantys, sakykime, neigiami ir teigiami. Neigiamieji savo polius vienas nuo kito stumia, teigiamieji artina. Įvairiose žmonių gyvenimo sankryžose šie ryšiai gali taip susiprėsti, kad jų buvimas tampa net akivaizdus už pačius polius: meilė taip sujudina du individus, jog jie pasidaro tarsi vienas; neapykantą juos viena nuo kito taip atitolina, tarsi jie vienas kitam net neegzistuoja.

Neigiamieji, arba atstumiantys ryšiai gimdo žmogaus vaizduotę nepalankią tarpusavio sugyvenimui nuotaiką, kurią galima pavadinoti dualizmu. Dualizmas pasižymi būties paskirstymu į dvi priešingas grupes: žmogus – gyvulys, vyras – moteris, Kūrėjas – kūriny, šventasis – velnias, išganytasis – pasmerktasis, gėris – blogis, dorybė – nuodėmė, begalybė – ribotumas. Toks būties padalinimas veda į priešiškus santykius, iš kurių kyla žmogų skaudinančios nelaimės: neapykantos, niekinimai, peštinės, žudynės, karai. Dualistinis pasaulio suvokimas priveda žmoniją prie to, kad ne tik asmenys, bet ir gentys bei tautos tampa lyg ka-

Alfonsas Dargis

I love you, 1993
Medžio raizgys, 36" x 25"

Iš kasmetinės lietuvių dailininkų Vasario 16-osios parodos „Dailė '94“, vakar atidarytos Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje, ir vyksiančios iki vasario 20 dienos. Šiame parodos tema – „Meilė“.

reivių stovyklos, pasirodusios puolimams, kraujo praliejimui, mirčiai.

Senovės pagonių galvosenoje netgi pats pasaulio sukūrimas buvo suvoktas kaip priešiško jėgų kraugeriška tarpusavio kova: dievai kovojo su slibinais ir kitais priešais, iš kurių lavonų gimta pasaulis. Beveik visa užrašytoji žmonijos istorija – tai karų, grobuoniškų okupacijų, revoliucijų kronika.

Dualistinis galvojimas yra iš dalies lėmęs ir hierarchinę visuomeninio gyvenimo tvarką. Ji remiasi superioriteto-inferioriteto

principu. Žmonės paskirstomi į „rūšis“: vieni yra geresni, kiti blogesni, vieni laikomi aukštesnės klasės, kiti žemesnės. Atsiranda kastos, rasės, sluoksnių, sienos. Išsivysto visuomenė labai žalingos socialinės struktūros kaip patriarchalizmas, laikantis vyrus aukštesniais už moteris, nacionalizmas, pripažįstantis tik savąją tautą išrinktąja; nacizmas, savinantis sau teisę naikinti „žemesnės“ genealogijos žmones; rasizmas, šovinizmas, parapiškumas, žmonių skirstymas į turtingesnius ir neturtingesnius, valdininkus ir pavaldinius.

Dualistinės galvosenos įtaka žmogus tampa uždaru, nužmogintu. Jam darosi vis sunkiau sukurti ir išlaikyti jaukius, paprastą draugystę paremtus santykius, kurių dėka klesti šeimos, kaimynų, draugijų rateliai. Bažnyčiose, mokyklose, organizacijose susikūrusios karitatyvinių siekių bendruomenės šių „pažangiųjų“ yra pajuokiamos, apkaltinamos parapiškumu, kaimietišku atsilikimu; nepuoselejamas paprotys kaimynams susieiti, darbininkams susidraugauti, pajusti tarp žmonių šeimynišką artumą, šventiškumą bei iš jo dvelkiantį šventumą.

Nors bendrinėje kalboje šventumą priskiriame individui – žmogui, angelui, Dievui, tačiau šventas nėra kas nors pats sau, o tik ryšyje su kitais. Tik šio ryšio karitatyvinių atributo laipsnis nustato kiekvienos samoningos būties moralinį gerumą arba blogumą, jos šventumą ar niekšiskumą, meilę ar egoizmą.

Šventumas arba totalinė meilė egoistinėse santvarkose yra sunkiai įgyvendinamas idealas. Meilės reliacija pasižymi jungiančia jėga, trauka, sutapatėjimu. Idealaus šios reliacijos pavyzdys yra krikščionių dogma apie Šventiausiąją Trejybę. Čia meilės ryšys tarp dieviškojo Tėvo ir Sūnaus yra toks stiprus, kad pats ryšys tampa asmeniu, lygiateisiu aniams dviems, sudarydamas kartu su jais nedalomą Trejybę.

Siekiant įgyvendinti savitarpio meilę, reikia dualizmo pagrįsta gyvenimo sampratą keisti į trejybę pagrįstą suvokimą. Dėmesio centre turi būti pozityvioji reliacija, ugdanči pasisventimą, prisirišimą, taurumą. Patys gražiausi (ir, be abejo, skaudžiausi) gyvenimo momentai visada yra trejybės kiekiai, išgyventi su kuo nors kitu, turinčiu glaudų ryšį su mumis. Aktoriai ar dainininkai keliamos ovacijos, intymūs pokalbiai tarp draugų, mylimųjų ar šeimonių narių, netgi paties vieno pasivaikščiojimas po mišką nėra vienatvė, o ryšys su kitu: aktoriaus su publika, draugo su draugu, vienišo žmogaus su gamta, aplinka, kosmosu. Net ir tada, kai vienatvės tuštumos niekas neužpildo, žinome, kad kažko (Nukelta į 4 psl.)

Donaldas Kajokas

Valtis tarp medžių baltų

mano valtis prikritus žiedų
tyliai plaukia į delfą išplitusią
plaukia valtis tarp medžių baltų
jau toli nuo kitų atsilikusi

jie tolyn ir tolyn nuo manęs
vis tyliau kryžščia iriasi barasi
vis tyliau bedainuoja dainas
kaip vergai kad dainavo galesose

ir nutyla visai – tarp žiedų
plaukia valtis į delfą išplitusią
tyliai plaukia toli nuo kitų
taip toli kad net neatsilikusi

O teisieji!

lyg pavartę papirusą dievišką
jie jau žino o aš nežinau

aš kalėjau tavo mano tėviške
aš kalėjau tavo buvau

kažkas pasimeldė matyt ir už mane
nes mano siela parvyčiui nušvito
tarytum miško seno ir sulyto
pievelės siauras lopinėlis kuriame
ir aš prieš tai prašiau už vėlę
kadais nemielą man – tą valandėlę
kažkas pasimeldė matyt ir už mane

Atsidusimas

Štai ir vėl man pasaulis gražus, štai ir vėl,
šie kemsynai, ši plunksna praskridusio genio,
tvenkinys, maurų kvapas, alsa, pakelė...
Va – išpampus, stora tarsi pantis dėlė,
išsisiurbus į koją žąsino seno, –
net ir ji, net ir ji, varge manol...

Bažnytkaimis

paskutinis varpo dūžis –
ir tylu užlieja pievą...

ir tyloj toj savo piene
tyliai šlamščia triušis

Rytinis obelų žydėjimas

Ankstus gegužio rytas. Ramuma.
Smėlėtam klony – kaimas, kuriame
staiga vėjelis dvelkėli nubudęs –
toks gležnas.

toks švelnus,
toks nedidutis,
o visas sodas telpa tam dvelksme!

Pamiškė

jis parkrito beveik jau priėjęs
trims žingsneliams pristigęs jėgų
vėjas tėviške mano koks vėjas
šaltis tėviške lig panagiui!

prie švino suvarpytos koplyčios
pamiškėj ant sniegu mėlynų
krito vietoj klyduotas sparnu –
skaudžiai skaudžiai netyčia

Klegėdami išnirio jie iš vėjo

...klegėdami išnirio jie iš vėjo
priėjo
girgždančius mirties vartus
praėjo

ir
– o dangau! –
to net nepastebėję nuklegėjo

Sostinė

tai buvo didis miešas sostinė ir ja
tolių šalių pirkkliai gobeno moteris ir rūdą
bet viena naktį mėnuo patekėjęs danguje
išvydo dulkių stulpą ir siaubingą suirutę
ir vietoj sostinės išaušus liko didelis griovys
ir du pirkkliai jie gausios ar buvo ji išvis
bet kas gi kitas mumyse galėjo šitaip griūti

Tas pats varpelis parugėj

smulkutis virpantis išbalęs
užgožtas usnių smilgų dirsių
sutildindavo parugėj varpelis
nelyg tą rytą kai aš mirsiu

– o tau pačiam
kiek dar gyvent mažytį?
– gal mirksnis ligi amžinybės
gal amžinybė ligi mirksnio

menybę vis dėlto atiduodavo Rusijai. Kretingoje dar prieš karą, vieno pokalbio su pranciškonų ordino provinciolu tėvu Antanu Dirvele, Šv. Antano gimnazijos mokytojas Kazimieras Bauba ir Antanu Masioniu metu A. Stulginskis pokalbio dalyvių nustebino tokiu atsakymu – „jeigu jau okupacija, tai geriau rusų, o ne vokiečių“. Savo pareiškimą A. Stulginskis motyvavo tuo, kad romėnai, užkariavę Graikiją, netapo nugalėtojais, o savo kultūra galop laimėjo nugalėtieji. Sovietų Rusijos (arba SSRS) okupuota Lietuva atsidurtų su rusais panašiaiame santykių kaip graikai su romėnais. Rusams Lietuvoje reikės daug ko mokytis, – teigė Stulginskis tame pokalby, – ir amatų, ir ūkininkavimo metodų. Tad rusai žiūrės į mus iš apacių, kaip į pranašesnius, o vokiečiai žiūrėtų į mus iš aukšto, o daugelis lietuvių susižavėtų jų aukštesne kultūra, gyvenimo lygiu. Stulginskis kaip pavyzdį pateikė Mazosios Lietuvos likimą, kuri neatsilaikė prieš vokiečių kultūrinę ir ekonominę įtaką.

Šie A. Stulginskio samprotavimai gana panašūs į tuo pat metu užfiksuotus ir prezidento A. Smetonos svarstymus. Tačiau nei A. Stulginskis, nei A. Smetona nė kiek dėmesio nekreipė į SSRS politinę ir administracinę liniją, didžiulę represinių struktūrų galią, kalėjimų ir koncentracijos stovyklų tinklą.

KGB archyviniai dokumentai liudija, jog 1941 m. birželio 7 d. NKVD seržantas I. B. Popov pasirašė nutarimą A. Stulginskio areštui. Formaliai areštas motyvuotas dviem priežastimis: A. Stulginskis yra stabus buožė, nes turi 173 ha žemės, 15 arklių, 37 karves, 17 avių, 10 kiaulių ir namus, o be to, jis yra buvęs Lietuvos prezidentas.

Birželio 14 d. tūkstančiai NKVD kareivių ir karininkų, sovietų milicininkai, komunistai ir sovietiniai aktyvistai, pagal iš anksto sudarytus sąrašus, įsiveržė į miegančių žmonių butus ir sodybas. Kelio tūkstančių dorų lietuvių buvo sukimšti į traukinius, kurie iš visos Lietuvos kampu vėžė į Vilnių kone dvi dešimtis tūkstančių būsimųjų Sibiro vergų. Tai buvo tik didelio išvežimų ir lietuvių tautos genocido

preliudija.

Ona ir Aleksandras Stulginskiai buvo išvežti ne naktį, kaip dauguma deportuotų, o rytą. Tai birželio 14 d. matė Kretingoje Vilniaus gatvėje mokytojas A. Masionis. Kariškas sunkvežimis, ant kurio kabinos laiptelių stovėjo du enkavedistai su šautuvais ir ant jų užmautais Stulginskiai, šalia gulėjo didelis baltas, matyt, rūbų ryšulys. A. Stulginskis atrodė prislegtas, suglebes, be gyvybės ženklo. A. Masionį nustebino tai, jog kėbulė kažkodėl stovėjo didelis, gražiai išsiskojęs fikusas, kurio šakos ir lapai judėjo nuo greito sunkvežimio važiuavimo. Ar tokį nereikalingą daiktą į ilgą kelionę pasimėš šoko ištikti sumtiėjai, ar savo įstaiga fikusu sumanė papuošti enkavedistai – galima tik spėlioti.

Vagone Ona ir Aleksandras Stulginskiai tik pasidžiaugė, jog dukrė Aldona, medicinos studentė Kaune, arešto ko gero išvengė. Prie Naujosios Vilnios, jie išmetė iš vagono laišką dukrai, ant voko apdairiai užrašydami ne jos, o geros Onos Stulginskienės draugės Petronėlės Lastienės adresą: „Dr. P. Lastienei (įduokit Aldutei) Donelaičio 140“.

Ką gali du žmonės surašyti į galbūt paskutinį laišką vienintelei dukrai, kurios likimas gali būti dar sunkesnis negu tėvų? Paskubomis, gyvuliniam vagone Ona ir Aleksandras Stulginskiai iš esmės surašė Aldonai dvasinį testamentą:

Ona Stulginskienė: „Mudu su tete išvažiuojam nežinoma kryptimi... Sudiev, Aldute, atmint visur ir visuomet, kad esi katalikė ir lietuvi. Laiminu Tave ir bučiuoju. Mamytė“.

Laiško pabaigoje, trys smulkia A. Stulginskio rašysena parašytos eilutės:

„Brangi Aldute, sekmingai baik mokslą, būk geras žmogus, aš nors toli gyvendamas mintimis visuomet su Tavimi. Tavim džiaugsiuos ir didžiuliuosiu. Laiminu Tave, telaimina Tave Aukščiausias.“

Tėtė“

Geri žmonės pristatė laišką adresatui. Dukrė išpildė tėvų prašymus. Ji visą gyvenimą atsiminė, jog yra katalikė ir lietuvi. Ji baigė mokslą, kaip prisakė tėtis. Motina ir dukrė jau nebepasimatė. Dukrė susitiks su tėvu tik jo gyvenimo pabaigoje.

Traukinys su Lietuvos trimtiniais dundėjo tolyn į Rusiją, nuo Lietuvos vis tolo pirmasis jos Steigiamojo Seimo pirmininkas ir pirmasis Lietuvos Respublikos konstitucinis prezidentas.

Netrukus žmonas atskyrė nuo vyrų. Aleksandrui Stulginskiui sovietinė sistema jau buvo paruošiusi lagerį, o jo žmonai – tremtį Komū ASSR Kortkeros rajone.

Jokubavo gyventojų pastatytas Aleksandrui Stulginskiui paminklas Jokubave 1991 metais.

Stulginskių šeima buvo perskelta į tris dalis ir kiekvienai iš šių dalių krito nelengvas likimas.

Dar tremtinių prikimštame vagone Stulginskis išgirdo naujieną – Vokietija užpuolė Sovietų Sąjungą. Tačiau Stulginskis jau buvo toli nuo Lietuvos, o karo veiksmams vyko kaip tik gimtinės teritorijoje.

Tai Stulginskis pergyveno du kartus didžiulę netektį. Kai sovietai okupavo Lietuvą buvo pirmasis. Iš kur tada galima buvo žinoti, kad bolševikų Rusija su savo revoliucinėm idėjom nepaisys jokių sienų, nekalbant apie valstybines? Mažai kas žinojo apie slapstus dokumentus Maskvos seifuose, kurie tiesiogiai grėsė artimiesiems ir tolmesniems sovietijos kaimynams. Geri Sovietų Rusijos ir Lietuvos santykiai juos realizuojant galėjo virsti į dulkes.

Dar 1920 m. rugpjūtį V. Leninas savo ranka E. M. Slanskiui, Revoliucinės Karinės tarybos pirmininkui, nurodė: „apsimete „žaliaisiais“ (mes po to jiems ir suversim) praeisime 10-20 varstų ir išskarsime buožes, dvasiškius, dvarininkus. Premija 100,000 rb. už pakartąjį“.

Kalba ėjo apie akcijas kitos, kaimyninės Rusijai valstybės teritorijoje. Tu pat metų liepos mėnesį Leninas pasiuntė šifrotelegramą į Charkovą Stalinui:

„Padėtis Kominterne nuostabi. Zinovjevas, Bucharinas, o taip pat ir aš galvojame, kad reiktų tuoj pat paskatinti revoliuciją Italijoje. Mano asmeninė nuomone, tam reikia sovietizuoti Vengriją, o galbūt ir Čekiją bei Rumuniją...“.

1920 m. Lietuva vos išvengė revoliucijos „paskatinimo“, tuo metu, kai Stulginskis buvo Lietuvos Steigiamojo Seimo pirmininku. Tačiau 1940 m. to „paskatinimo“ nepavyko išvengti, nors Lenino jau seniai nebebuvo.

Tačiau buvo Stalinas, Lenino reikalų tęsėjas.

Tolimame Sibiro krašte sovietai įkūrė ir vis didino Krasnojarsko lagerių grupę, iždėstytą nuo Arkties iki pat pietinio šio milžiniško krašto taško – t.y. nuo lietuviams tremtiniam gerai žinomų Palatkos, Dudinkos iki Bogučanų, Re-

šiotų, Kanskio ir Abakano vietovių. A. Stulginskis pateko į trikampio Kanskas-Rešiotai-Taišetas (susieta geležinkelio) lagerių sistemą. Ši grupė lagerių įvardinta Nr. 235, jos valdyba buvo Krasnojarske. 1954 m. duomenimis Krasnojarsko-Kansk-Rešiotų rajone būta apie 112 lagerių. Be rusų, ukrainiečių ir baltarusių, kurie sudarė kalinių daugumą, tarp kalinių buvo estai, latviai, lietuviai, suomiai, o po karo ir japonai, vokiečiai, vengrai, ispanai, olandai, pietų korejiečiai (belaisviai), šiaurės korejiečiai („liaudies priešai“) ir mongolai¹⁴. Kraslago valdybos skyriai buvo Kanske ir Rešiotuose. Rešiotų sistemoje yra žinomi ir atakiriejai lagerių punktai (otdelnių lagerynyje punkty – OLP), kurių priskaičiuojama iki 24. Yra duomenų, jog Rešiotų skverpių po šifro „pašto dėžutė Nr. 235“ buvo priskaičiuojama apie 45-50 tūkst. kalinių¹⁵.

Galimas dalykas, jog Stulginskio atgabenimą būtent į Kraslagą nulėmė tai, jog pristigę pigios kalinių darbo jėgos. Mat 1940 m. valstybės saugumo komisaras L. Berija pranešime J. Stalinui ir V. Molotovui nusiakundė, jog SSRS miškų pramonės komisariatas nepanaudojo reikiama tremtinių miško darbuose, neaprupina irankiais. Krasnojarsko krašte į šiuos darbus ir mesta 8770 tremtinių¹⁶.

Tai iš dalies patvirtina ir istoriko H. Šadžiaus Maskvos archyvuose surasti dokumentai. SSRS VRLK Gulag'o Darbo ir spec. gyvenvietių skyriaus viršininko pavaduotojo valstybės saugumo leitenanto Žilovo 1941 m. liepos 15 d. pranešimas Gulag'o viršininkui Nasedkinui liepos 2-9 d. d. liudija, jog VRLK Krasnojarsko valdyba priėmė 12 ešelonių tremtinių-perkeltinių, 5586 šeimos, 16913 žmonių. Iš jų 4608 šeimos (13203 žmonės) ištremtos iš Latvijos ir Lietuvos, ir įkurdintos ten, kur labiausiai trūko darbo jėgos.

Ačinskio stotyje buvo priimti ešelonai Nr. 335 ir 286, viename iš kurių, matyt, ir buvo A. Stulginskis kartu su kitais 2436 čia atvežtais tremtiniais kaliniais¹⁷.

(Nukelta į 4 psl.)

A.a. archeologė Marija Gimbutienė

Pasaulinio garso archeologė dr. Marija Gimbutienė po ilgos ligos mirė vasario 2 dieną, 4 v. p.p., University of California at Los Angeles ligoninėje, Los Angeles.

Dr. Gimbutienė yra autore dvidešimties knygų ir daugiau kaip dviejų šimtų straipsnių apie Europos priešistorę. Pastaruoju metu ji buvo europinės archeologijos profesorė emerita University of California, Los Angeles. Ji yra plačiai žinoma dėl savo kontroversinės „Kurgan teorijos“ apie indoeuropiečių kalbų gentių isiveržimus į Europą. Neseniai ši teorija susilaukė paramos iš genetiko L. Luca Cavalli Sforza vykdyto tyrimų darbu.

Trys iš Marijos Gimbutienės naujausių knygų, *Goddesses and Gods of Old Europe* (1974, 1982), *The Language of the Goddess* (1989) ir *The Civilization of the Goddess* (1991) pateikia neolito amžiaus (6-5 tūkstantmetis pr. Kr. — 2 tūkstantmetis pr. Kr.) Europoje interpretaciją, kuri varžosi su daugeliu tradicinių pažiūrų ir priešistorinės visuomenės. Nors labai kontroversiška, jos interdisciplinarinė prieiga sukūrė naują mokslinę sritį — archeomitoliją, praplečiančią tradicinius archeologijos remus.

Mitologas Joseph Campbell Gimbutienės darbą yra palyginęs su Champollion'o iššifravimu egiptietišku hieroglifu, o Ashley Montagu iš Princeton yra rašęs, jog „Marija Gimbutienė yra mums pateikusi tikrą rosetos akmenį, galintį pasitarnauti savo iškandžiojimo vertė aiteitje archeologiniuose ir antropologiniuose aiškinimuose“.

Marija Gimbutienė gimė 1921 m. sausio 23 d. Vilniuje. Archeologijos studijas Vilniaus universitete baigė 1942 metais. Iš Lietuvos išbėgo 1944 metais ir pokario metus praleido karo pabėgėlių stovyklose Austrijoje ir Vokietijoje. 1946 metais ji išsigijo daktarą iš archeologijos Tuebingen'o universitete ir nuo 1946 iki 1949 metų darbavosi archeologijos institutuose Tuebingen'e, Heidelberg'e ir Muenchen'e.

Atvykusi į Jungtines Amerikos Valstybes 1949 metais kartu su savo vyru Jurgiu Gimbutu ir dviem jaunuom dūkrelem, studijas tęsė Harvard'o universitete. Mokėdama daugumą Rytų ir Vakarų Europos kalbų, Gimbutienė buvo išskirtinai gerai pasirušusi Europos archeologijos studijoms.

1955 metais ji buvo paskirta „research fellow“ Harvard'o universiteto Peabody muziejuje, kur ji toliau dėstė ir rašė apie Europos priešistorę. 1963 metais ji tapo University of California at Los Angeles profesorės nare ir čia

Marija Gimbutienė (1921-1994)

Demetre Lagos nuotrauka

išbuvo kaip Europos archeologijos profesorė iki išėjo į pensiją 1990 metais. Tarp 1967 ir 1980 metų Marija Gimbutienė vadovavo penkiems stambiems archeologiniams kasėjimams pietrytinėje Europoje.

Už savo mokslinį darbą dr. Gimbutienė yra susilaukusi gausių pažymėjimų: Fulbright stipendijas, paramą iš National Science Foundation, Smithsonian Institution, American Academy of Science, tarp kitų. Ji buvo pagerbta, paskiriant jai: Outstanding New American Award

(per World Refugee Committee ir Boston Chamber of Commerce, 1960), *Los Angeles Times* Woman of the Year Award (1968), garbės laipsnius iš Vilniaus universiteto, California Institute of Integral Studies, Vytauto Didžiojo universiteto Kaune (su ypatingu pagerbimu iš Respublikos prezidento 1993 metų birželio mėnesį), ir National University of Ireland.

Marija Gimbutienė palieka tris dukteris: Danute Lake, Žilvite Gimbutaitė ir Rasą Julie Thies. Joan Marler

Naujos knygos

• Juozas Lukša-Daumantas. LAISKAI MYLIMOSIOMS. Čikaga: „I laisvę“ fondas lietuviškai kultūrai ugdyti, 1993. Redaktorai: Julius Keleras ir Juozas Baužys. Techninis redaktorius: Jonas Kuprys. Viršelio projektas — Onos Baužienės. Spaudė „Draugo“ spaustuve Čikagoje. 248 puslapiai. Kaina — 12 dolerių. Gaunama „Drauge“.

Knygoje spausdinami atrinkti Juozo Lukšos-Daumanto (gimęs 1921 m. rugpjūčio 10 d. ir žuvęs 1951 rugsejo 4 d.), pokario Lietuvoje partizanų kovų dalyvio, knygos *Partizanai už geležinės uždangos* autoriaus, laiskai Nijolei Braženaitei-Lukšienei. Rinkinyje paskelbti 136 Juozo Lukšos laiskai, rašyti nuo 1948 m. liepos 24 d. iki 1950 m. rugpjūčio mėnesio. Įdėtas ir vienas Nijolės Braženaitei laiškas Lukšai.

Rinkinyje užbaigiamas Julijono Buteno laišku, pranešančiu, kad Lukša-Daumantas išskraidintas į Lietuvą.

„Mylimosios“, kurioms laiskai adresuoti, iš tikrųjų tėra dvi — Nijolė Braženaite ir Lietuva. Skaitytojui kils klausimas: ar buvo tikslu laišku gavėjai ir leidejams juos atskleisti viešumai? Kaip ir dera tokio pobūdžio laiskams, jie yra per daug asmeniškai, liudijantys meilę pasirinktajai ir likimo, kuriam atsidavęs, tragiką. Lukšos-Daumanto rizikingi uždaviniai juose beveik neatšpindi, ir tuo reikia stebėtis — niekada tokio pobūdžio veiksmas nėra patikima raštui. Kita vertus, gyvename laikais, kada privatumo samprata įvairiais atvejais nebegalioja (pvz., pernai buvo išleistas rin-

Meno paroda apie meilę

(Atkelta iš 3 psl.)

trūksta, kad kažko nėra, kas turėtų būti su mumis. Todėl teisingai sakoma, kad visa žmogaus patirtis susideda iš ryšių, ir tik iš ryšių. Kiekvienas duetas tampa triu. Ryšys tarp dviejų polių, — tai tarsi magnetinis laukas: nematomas, negirdimas, bet turintis traukos jėgą jungti ir nepaleisti.

Mums bene artimiausias ir labiausiai pažįstamas trejybės būsenos pavyzdys yra vyro ir moters meilė. Šioje meilėje gaivališkai išryškėja tarpusavio ryšio svarba. Individualiai patys tie patys, o jų sąryšis sudaro gyvenimą — pilną arba tuščią. Jie gali artėti prie trejybės meilės viršūnės arba nuo jos toli ir kristi į pražūtingo dualizmo bedugnę. Jų gyvenimas gali svyruoti nuo romantiško iki tragiško, nuo savanaudiško iki herojiško, nuo pasisventimo iki nusikaltimo. Tai tezes ir antitezes, sakytų filosofas Hegelis. Anot jo, šios dvi priešpriešos turi baigtis sinteze, t.y., kenksmingo dualizmo pavertimu trejybiška meile. Gyvenimo košmaras — tai neužbaigtas dalykas, kaip ir neužbaigtas darbas, trėšimas mėšlu, kol iš jos neužauga gėlės ir varpos.

Savo „tezes“ ir „antitezes“ turi ir lytinė gyvosios gamtos priešprieša. Ši priešprieša visiškai nesuprantama ir nepateisinama be jų abiejų „sintezės“. Gal todėl lytinį patrauklumą ir jo patenkini-

kinys Anglijos poeto laureato Philip Larkin laišku, kuriuos, būdamas gyvas, jis vargu ar būtų norėjęs plačiai publikai leisti skaityti. O Juozo Lukšos-Daumanto laišku vertė yra ne tik dokumentinė — iš herojiško mūsų tautos kovų už laisvę laikotarpio, bet taip pat ir žmogiška — juos skaitydami, patiriame, kokia kaina už laisvės savo tautai troškimą ir pasisventimą ji liudijant buvo moketa.

LAISKAI MYLIMOSIOMS DAUMANTAS

mą mes vadiname MEILE tikrąja to žodžio prasme. Perfrazuojant Vytautą Mačernį, mylimojo ir mylimosios meilė yra dar daugiau negu pats gyvenimas. Ji yra Dievas: į asketo išdidų teisinimąsi, kad „pirmiau negu mylėt, pažinti, kas verta / Pasaulį reikia mums“ šokėja taria: „O pamiršai, kad žvilgsniui mylinčiam iš karto / Atsiskleidžia visi gilieji slėpiniai ... meilė jos pačios užtenka, / Ji pažinimas ir gyvenimas kartu. / Ji — Dievas, nušviestas savęs paties“ (Vytautas Mačernis, „Šokėja ir asketas“).

Lietuvių dailės paroda „Dailė '94“, kaip sakta, yra teminė. Nors gryniojo estetizmo atstovai nesuteikia ypatingesnės reikšmės temai meno kūrinys, tačiau pasakojamasis žanras iki šios dienos nėra nei pamirštas, nei nustumtas į kertę. Lietuviai dailininkai, tiek abstraktaus, tiek pasakojamojo meno kūrėjai, buvo pakviesti pademonstruoti tematinę pajėgą savo meninėje kūryboje. Jiems buvo nurodyta, kad čia kalbame apie žmogaus meilę žmogui, atsiribodami nuo meilės gyvuliui, žaislui, pavasariui, kosmosui, Dievui. Žmogaus meilė čia suvokiama ne vien kaip emocija (mylimojo/mylimosios), bet ir kaip visuomeninė, šeimyninė, tautinė, tarptautinė, herojiškoji, ištvermingoji, išsigimusi, apsimetliškoji, savimeilė, tarpinė, monolitinė, mistiškoji, egzotiškoji, pamirštoji, išsivajotoji, išblestantoji, kraugerioji, karžygiškoji, vaikiškoji, motiniškoji, teiškoji, valstybiškoji, bet kokios rūšies žmogaus meilė žmogui arba kad ir įsimylėjimas bei geidimas, meilės praradimas, jos pavirtimas priešingybe — neapykanta, pavydu, kerštu, kančia, mirtimi.

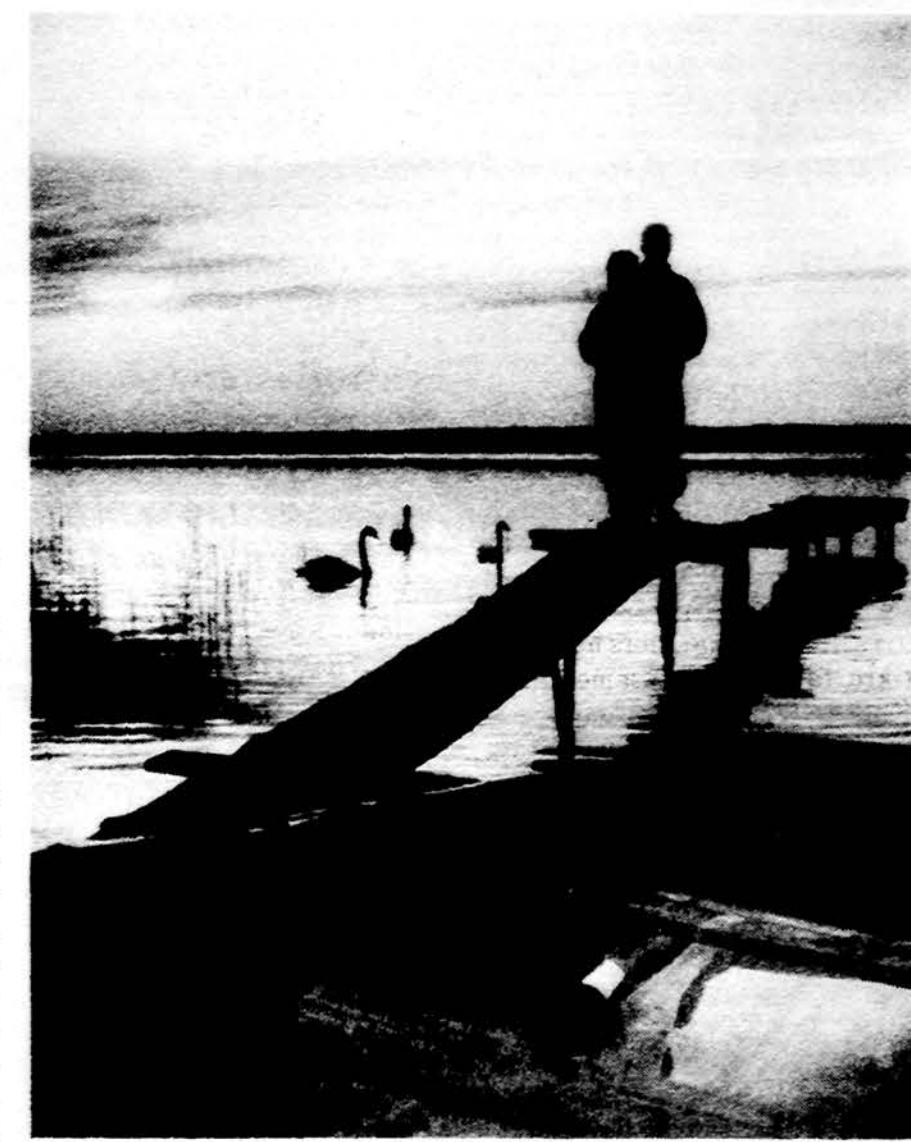
Dailininkams buvo tarta, kad priimami įvairiausių technikų bei metodų darbai: tapyba, skulptūra, grafika, medžio/lino raiziny, tekstilė, audinys, gobelenas, odos išdirbinys, keramika, vitražas, piešinys, kompiuterinė grafika, fotografija, koliazas, instaliacija, mišrioji technika; monumentalioji, epochinė, minimalistinė, tradicinė, modernistinė, post modernistinė — bei kitų rūšių kūryba...

Rengėjų čia buvo siek tiek persitęgta, nes iš anksto buvo galima žinoti, jog kokios monumentalios ar kokios nors epocha nustatančios kūrybos mes neturėsime, o bus parodyta tai, kas dabar aktyviųjų išsivijoje gyvenančių ir vieno kito tėvynainio dabar yra kuriama. Ši paroda — tai atspindys dabartinės mūsų men-

Vigandas Blandis (Kaunas)

Viskas prasideda nuo vaikystės

Eugenijus Adomavičius

Meilės užuomazga

Is Jaunųjų fotografų parodos, vykusios Astuntojo mokslo ir kūrybos simpoziumo metu Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois, nuo 1993 m. lapkričio 24 iki 28 dienos.

nių pajėgų būklės, beje, žinant, kad pas mus yra ir monumentalios kūrybos atstovų, tik esamomis sąlygomis, ypač lietuviškame „kieme“, neįmanoma jos visos mūsų visuomenei pateikti.

KRASLAGO KALINYS IŠ LIETUVOS

(Atkelta iš 3 psl.)

Iš Krasnojarsko krašto VRLK valdybos viršininko valstybės saugumo majoro Semionovo 1941 m. rugsejo 17 d. tarnybinio pranešimo matyti, jog Ačinsko Raileschoze, trūkstant miltų paskyrų, tik dirbantieji tremtiniai-perkeltiniai gaudavo jų po 200 gramų per parą. Tas pats buvo Nižne-Ingaš rajono miško pramonės įmonėse¹.

Čia daugelis tremtinių buvo apgyvendinti vasarinuose miško barakuose, žemėse, palėpėse, ypač susigrūdė. Net NKVD vadai prisipažindavo, jog Krasnojarsko krašte „ypač blogos gyvenimo ir buities sąlygos tarp atkeltųjų dirbančių miško pramonės įmonių“².

Lietuvių tremtinių Ričardo Zalecko ir Juozo Jurkšaičio paskaičiavimais Kraslago valdybos Režiotų skyriaus 7-me režimo lageryje iš Lietuvos 1941–1952 m. kalėjo 1422 asmenys, visi vyrai, tame tarpe ir A. Stulginskis³.

Į Kraslago lageryų sistemą A. Stulginskis su visa lietuvių kalinių grupe atvežti 1941 m. liepos 8 d.⁴ Iki liepos pabaigos (29 d.) laikytas Kraslago, netrukus Stulginskis pervestas „i komandiruotę“ — (toks terminas) miško kaimelį

Tugač „Bolsaja Rečka“, kur išbuvo iki 1941 m. spalio 29 d.⁵ (t.y. iki kratos, — A.E.). Lietuvių čia ir kitur netrukus — Kraslago Stulginskis bendravo su dr. Karoliu Parčevskiu, Vytautu Mongirdu, Aleksu Juodakiu. Komandiruotėje „Bolsaja Rečka“ atsidūrė ir Juodakis, ir seni pažįstami — Stasys Šilingas, diplomatas Jonas Aukštuolis, ir kiti žymūs lietuviai.

Mažai kas lageryje nepažinojo filosofijos profesorius, kunigo Izidorius Tamošaitis (gimęs 1889 m. rugpjūčio 12/24 d. Antakalniškių kaime, Skirsnemunės parapijoje, Raseinių apskrityje), vieno žymiausių tautininkų ideologų. Baigęs Kauno dvasinę seminariją, 1912 m. išvėntintas į kunigus, gilo teologines studijas Peterburgo universitete (baigė 1916 m.), vėliau Fribourgo universitete gavo filosofijos dr. laipsnį už darbą apie VI. Solovjovo kriteriologiją. Dėstė Lietuvos universitete filosofiją, logiką, etiką, metafiziką, psichologiją. Atskirai neišleides nė vieno stambaus darbo, I. Tamošaitis garsėjo gausiais straipsniais tautininkų ir LKDP spaudoje, daug nuveikė lietuvių kalbos draugijoje terminologijos srityje. NKVD jam duotą epiteta „propagandos ministras“ užsitarnavo, matyt, dėl to, jog nuo 1938 sausio tapo Visuomeninio darbo vadybos viršininku, o nuo 1938 rugsejo — tos vadybos generaliniu sekretoriumi. Neabejotina, jog enkavedistams turėjo daryti nemažą įspūdį jo straipsniai jo redaguotame „Vaire“, kaip antai: „Dabartinė krizė — žmogaus supra-

timo krizė“, (1929), „Fašistinė Italija“, „A. Smetona — autoritetas“ (1931), „Fašizmas“, „Marksinis socializmas“ (1933), „Tautininkų ideologijos gairės“ (1937).

Nebuvo garsiu ideologu, tačiau į tą patį laikeri pateko Stulginskio kolega agronomas, profesorius Juozas Tonkūnas, (gimęs 1894 m. kovo 30 d. Stačiūnuose, Pasvalio valsčiuje, Biržų apskrityje). 1917 m. baigė Maskvos žemės ūkio akademijos agronomijos skyrių, Lietuvoje nuo 1918 m. darbavosi žemėtvarkos institucijose, žemės reformos komisijoje, nuo 1924 m. dėstė Lietuvos universitete Kaune, vėliau žemės ūkio akademijoje, profesorius nuo 1927 m., vėliau jos rektorius 1928–1934 m. J. Tonkūnas 1934 m. birželį paskirtas švietimo ministru ir dirbo šiame poste iki 1939 m. kovo.

Su jais įkalintas dar vienas buvęs ministras, inžinierius Jokūbas Stanišauskis, gimęs 1892 m. sausio 24 d. Paslužnių kaime, Švėkšnos valsčiuje, Tauragės apskrityje, žinomas geodezijos specialistas. 1917 m. baigė Maskvos matematikos institutą, o 1920 m. grįžęs į Lietuvą dirbo matininkų kursuose, žemės ūkio technikumų direktoriumi, dėstė žemės ūkio akademijoje. 1934–1938 m. Stanišauskis tapo susisiekimo ministru, kuruodamas naujų kelių statybas, geležinkelio linijų tiesimą. Vėliau dėstė geodezijoje Kaune ir Vilniuje.

Iš įžymybių Režiotose likimą su visais dar dalinosi diplomatas Jonas Aukštuolis, gimęs

1886 m. balandžio 2 d. Kalnagalyje, Kupiškio valsčiuje. Baigęs Liepojos gimnaziją, studijavo Peterburgo universitete teisių fakultete 1912 m., nors baigė Tomsko universitetą. Karo metu dirbo Rusijoje Lietuvių Centro komiteto nukentėjusiems dėl karo šelpiti įgaliotiniu Pavolgyje iki 1916, vėliau persikėlė į Švediją ir iki 1921 m. Skandinavijos valstybėse. Vėliau vadovavo departamentams Lietuvos užsienio reikalų ministerijoje. 1923–1927 m. — pasiuntinys ir įgaliotas ministras Latvijoje, iki 1929 m. — Estijoje ir Suomijoje, nuo 1932 m. — Čekoslovakijoje. Lietuvoje garsėjo ir kaip publicistas.

Buvę prezidentai, ministrai, diplomatai, kariškiai sudarė mažumą visų kalinių tarpe. Dominavo ūkininkai, mokytojai, valdininkai. Šiaip ar taip darbai jie visi tapo lygūs — jie vilkėjo panašius rūbus, valgė vienodai blogą maistą, gerė karštą vandenį ir pakelė į dangų akis pirmą kartą savo gyvenime regėjo platų Sibiro dangų.

Daugelis iš jų niekuomet nebepamatys gimtinės dangaus.

NUORODOS

¹Rusijos Federacijos URM pažyma Nr. 645/2 E. Lietuvos atstovybei. Aut. archyvas.
²Dobrovolskas J. Lietuviai kariai Didžiojo Tėvynės karo frontuose. — V., 1967. P. 11.
³Daugiausia — apie 2000 Lietuvos karininkų išvežta už

speigračio (Norilsko, Dudinka) 1941 m. birželio 14 d. Placiau: Matusevičius J. Lietuvos kariuomenės likvidavimas 1940 metais. Karo archyvas. T. 13. V., 1992. P. 247.

⁴Dokumento faktinė ypač: „Lietuvių enciklopedija“, T. XV. P. 368.

⁵Urbšys J. Atsiminimai (Red. P. Narutis. 2 leidimas. — Kaunas, 1988. P. 117-122.

⁶Vankus M. Miltinių rungtynės. 1940-1944. Atsiminimai. T. 8. P. 49.

⁷Masionis A. Aleksandra Stulginskį prisimenant *Darbininkas* (Boston). 1980 birželio 27. Nr. 26.

⁸Eidintas A. Antanas Smetona. Politinės biografijos bruožai. V., 1990. P. 183.

⁹NKVD 1941.VI.7 d. nutarimas areštuoti A. Stulginskį. LTR KGB archyvo byla Nr. 42880/3. T. 2. L. 123.

¹⁰Masionis A. Aleksandra Stulginskį prisimenant *Darbininkas*. 1980. VI.27. Nr. 26.

¹¹Laisko originalas. ASDK.

¹²Volokogonov D. „S bespoščiadnoj rešitelnoju“ *Izvestia*. 1992. IV. 22. Nr. 95. P. 3.

¹³Ten pat.

¹⁴Яковлев Б. Концентрационные лагеря СССР. Исследования и материалы. — Мюнхен, 1955. С. 136-137.

¹⁵Ten pat. P. 138.

¹⁶Dokumentų publikacija: *Istoria SSSR*. — Maskva, 1992. Nr. 1. P. 122-123.

¹⁷Rusijos Federacijos Valstybinis archyvas (toliau — RFVA F. 9479. Ap. 1. B. 87. L. 21-23).

¹⁸RFVA. Ten pat. L. 225-229.

¹⁹Ten pat. L. 15-20.

²⁰Eselonų broliai. Sud. A. Venskevičienė. — V., 1991. P. 563-598.

²¹1942.II.2 d. NKVD nutarimas A. Stulginskio areštui. Lietuvos SSR KGB archyvas. Byla Nr. 42880/3. T. 2. P. 121.

²²A. Stulginskio raštiški parodymai tardymui 1942 m. vasario mėn. Byla Nr. 42880/3. T. 2. L. 143-144.